

„Te jertin, baxt del tumen o Del...” ’Bocsássatok meg, szerencsét adjon nektek az Isten...’

Tisztasági tabuk, jóvátevés és társadalmi nem a romani interakcióban

Az előadás a tisztaság/tisztátalanság (*marhime*) ideológiájával összefüggő nyelvi tabu jelenségét vizsgálja erdélyi gábor roma közösségekben¹. Míg a *marhime* ideológiájának és nem nyelvi gyakorlatainak jelentős figyelmet szenteltek a kulturális antropológiai kutatások, ennek interakciós aspektusait alig vizsgálták. Az előadás ezt a kevésbé kutatott összefüggést állítja középpontba. Érinti azt a módszertani és ismeretelméleti problémát, amellyel stigmatizált nyelvi gyakorlatok vizsgálata során gyakran szembesülünk: épp a jelenséghez kötődő társadalmi stigma miatt már maga az adatgyűjtés is kihívást jelenthet (Philips 2000). Ez a módszertani probléma kiküszöbölhető például úgy, hogy az elemzői figyelmet arra irányítjuk, hogy hogyan oldja fel, hogyan menedzseli egy közösség azt a paradoxont, amit a tabunak tekintett fogalmakról való beszéd számára jelent. Ezért azokra az interakciós eszközökre koncentrálok, amelyek használatával a beszélők enyhíteni igyekeznek a tabusértés potenciálisan káros interakciós és kapcsolati következményeit (Culpeper 2019).

A nyelvi tabukat társadalmi-kulturális kontextusba ágyazott, komplex pragmatikai és interakciós jelenségnek tekintem (Allan–Burridge 2006, Cseresnyési 2022, Pizarro Pedraza 2018). Amellett érvelek, hogy a tabuk jelenléte és működése a romani interakcióban jól megragadható a tabusértést megelőző vagy az azt követő jóvátevés (Suszczyńska 2003) társalgási rutinjainak elemzésén keresztül. Formájukat tekintve ezek a rutinok többnyire a ’bocsánatkérés+áldás/jókívánság’ szekvenciából állnak.

Az esettanulmányban egy gábor roma közösségekben végzett több színterű terepmunka különféle adataiból merítetek: résztvevő megfigyelés tapasztalataira, face-to-face és online spontán interakciókra és interjúkra egyaránt támaszkodom. Az adatelemzés során figyelmet fordítok a jóvátevés társadalmi nemi változatosságára. Ennek révén feltárható a jóvátevés szerepe a nemek viszonyára vonatkozó kulturális elképzelések, valamint a közösség morális rendjének (Kádár et al. 2019) megalkotásában és fenntartásában. Végül röviden kitérek a kutatás társadalmi hasznosíthatóságára, és rámutatok arra, hogy a tisztasági tabukra és az általuk motivált interakciós jelenségekre vonatkozó alapismeretek hogyan támogathatják a kommunikáció sikerét a kultúraközi érintkezésben, pl. az egészségügyben, az oktatásban vagy a vallásgyakorlás intézményi színterein.

Kulcsszavak: romani interakció, nyelvi tabu, tisztaság/tisztátalanság, jóvátevés, társadalmi nem, morális rend

Hivatkozások

Allan, Keith – Kate Burridge (2006) *Forbidden words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Culpeper, Jonathan (2019) Taboo language and impoliteness. In: K. Allan (ed.) *Oxford Handbook of Taboo Words and Language*. New York: Oxford University Press, 28–40.

Cseresnyési László (2022) Szavak, agresszorok, cenzorok. In: Heller Kata – Steiner Ildikó (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet esernyője alatt*. Budapest: ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék, 23–40.

---

¹ A kutatást az NKFIH 129378 sz. projektje támogatja.

Kádár, Z. Dániel – Parvaresh, Vahid – Ning, Puyu (2019) Morality, moral order, and language conflict and aggression. *Journal of Language Aggression and Conflict* 7: 6–31.

Philips, Susan U. (2000) Constructing a Tongan Nation State through Language Ideology in the Courtroom. In Kroskrity, P. V. (ed.): *Regimes of Language. Ideologies, Politics, and Identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 229–257.

Pizarro Pedraza, Andrea (2018) Introduction. In *Linguistic Taboo Revisited*. Mouton: De Gruyter, 1–11.

Suszczyńska Małgorzata: (2003) A jóvátétel beszédaktusai a magyarban. In: Németh T. Enikő – Bibok Károly (szerk.) *Tanulmányok a pragmatika köréből*. ÁNyT XX: 255–294.